

*Archeologisch vooronderzoek
Langemark Zonnebekerstraat*

COLOFON

Opdracht:

Archeologisch vooronderzoek te Langemark
Zonnebekerstraat

Opdrachtgever:

Dexia
Pachecolaan
1000 Brussel

Opdrachthouder:

SORESMA nv
Britselei 23
2000 Antwerpen

Tel 03/221.55.00
Fax 03/221.55.03
www.soresma.be

kwaliteitslabel
ISO 9001:2000

Identificatienummer:

129975

Datum: status / revisie:

Februari 2010 definitief

Vrijgave:

Jan Parys, Contractmanager

Projectmedewerkers:

Gierts Ilse en Jeroen Vanden Borre

© Soresma 2010

Zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van Soresma mag geen enkel onderdeel of uittreksel uit deze tekst worden weergegeven of in een elektronische databank worden gevoegd, noch gefotokopieerd of op een andere manier vermenigvuldigd.

Inhoud

<i>Inhoud</i>	<i>1</i>
<i>1 Samenvatting</i>	<i>3</i>
<i>2 Inleiding</i>	<i>4</i>
<hr/>	
<i>2.1 Algemeen</i>	<i>4</i>
<i>2.2 Doel van het onderzoek</i>	<i>4</i>
<i>2.3 Opzet van het rapport</i>	<i>4</i>
<i>2.4 Methode</i>	<i>4</i>
<i>3 Aard van de bedreiging</i>	<i>6</i>
<i>4 Bodemkundige, landschappelijke en archeologische gegevens</i>	<i>7</i>
<hr/>	
<i>4.1 Bodemkaarten en landschapsvorming</i>	<i>7</i>
<i>4.2 Archeologische gegevens</i>	<i>7</i>
<i>5 Het proefsleuvenonderzoek</i>	<i>8</i>
<hr/>	
<i>5.1 Sporen, structuren en vondsten</i>	<i>8</i>
<i>6 Waardering</i>	<i>15</i>
<i>7 Aanbeveling</i>	<i>16</i>
<i>8 Bijlage</i>	<i>17</i>
<hr/>	

Prospectie
Vergunningsnummer: 2009/361
Aanvrager: VANDEN BORRE Jeroen
Naam site: Langemark, Zonnebekastraat

1 **Samenvatting**

In opdracht van de Dexia Real Estate Banking heeft Soresma een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd te Langemark voorafgaand aan de uitbreiding van het OCMW-rusthuis. De oppervlakte van de uitbreiding bedraagt ongeveer 3.000 m², waarvan minstens 12% diende archeologisch onderzocht te worden door middel van proefsleuven en metaaldetectie.

De uitbreiding van het rusthuis brengt bodemingrepen met zich mee. Bovendien worden ook omgevingswerken uitgevoerd en nutsleidingen aangelegd, die ook de nodige bodemverstoring veroorzaken.

Soresma is nagegaan wat de impact is van de geplande werken op eventueel aanwezige archeologische waarden. Ook heeft Soresma door middel van een proefsleuvenonderzoek de archeologische waarden proberen duiden en waarderen.

Het proefsleuvenonderzoek toonde aan dat het plangebied grondig verstoord is door oorlogshandelingen uit de Eerste Wereldoorlog en door twintigste eeuwse graafwerken. Er werden voornamelijk bomkraters aangesneden. Tussen de sporen uit de Eerste Wereldoorlog is een greppel aangesneden met verweerd en gefragmenteerd aardewerk uit de IJzertijd. De greppel was erg ondiep, wat kan betekenen dat het maaiveld in de IJzertijd op een zelfde of een hoger niveau als het huidige maaiveld ligt.

In een bomkrater zijn menselijke resten gevonden, vermoedelijk uit de Eerste Wereldoorlog. De resten zijn overgedragen aan de politie.

Het overgrote deel van de gevonden sporen zijn bomkraters uit de Eerste Wereldoorlog. Er zijn, behoudens de IJzertijd-greppel, geen relevante sporen gevonden. Soresma adviseert geen archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied.

2 **Inleiding**

2.1 **Algemeen**

In opdracht van Dexia Real Estate Banking heeft Soresma een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd voorafgaand aan de uitbreiding van een rusthuis te Langemark.

In het kader van het 'archeologiedecreet' (decreet van het Vlaams Parlement 30 juni 1993, houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, inclusief de latere wijzigingen) en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop archeologische waarden zich bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist, in samenspraak met Agentschap R-O Vlaanderen, eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaand aan de uitbreiding van het rusthuis. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden.

Het plangebied ligt te Langemark aan de Zonnebekerstraat, ter hoogte van huisnummer 71, achter het bestaande rusthuis. De oppervlakte van de geplande uitbreiding bedraagt ongeveer 3.000 m². Verspreid over het terrein moesten proefsleuven aangelegd worden.

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd op 7 december 2009 door Ilse Gierts en Jeroen Vanden Borre. Contactpersonen bij de bevoegde overheid, Agentschap R-O Vlaanderen, is Sam De Dedecker. Contactpersoon bij de opdrachtgever is de heer Christian Vuerstaek. Jan Decorte (Archeo7) zorgde voor wetenschappelijke ondersteuning.

2.2 **Doel van het onderzoek**

Het onderzoek moet nagaan of in het plangebied waardevolle archeologische waarden aanwezig zijn. Het onderzoek wil een degelijk en onderbouwd advies geven in het kader van eventueel archeologisch vervolgonderzoek. Daartoe worden enerzijds de impact van de geplande werken onderzocht en anderzijds eventuele archeologische waarden gesitueerd en gewaardeerd.

2.3 **Opzet van het rapport**

Na de samenvatting en dit inleidend hoofdstuk wordt de bedreiging geschetst. Vervolgens wordt stilgestaan bij de bekende archeologische en bodemkundige gegevens uit het plangebied en omgeving. Daarna worden de resultaten van het veldwerk voorgesteld. Uiteindelijk volgt een synthese en een advies voor eventueel vervolgonderzoek.

2.4 **Methode**

Soresma heeft verspreid over het plangebied vijf proefsleuven aangelegd met een totale oppervlakte van 450 m² (ongeveer 15%). Op deze manier is een goed beeld verkregen van de archeologische waarde van het plangebied. In het zuiden van het plangebied, tegen de bestaande bebouwing, is slechts één sleuf aangelegd. Het terrein was er niet vrij toegankelijk. Het hele plangebied had ernstig te lijden had van wateroverlast. In het noorden van het plangebied was dit dermate ernstig dat archeologisch onderzoek onmogelijk was. De

resultaten van het proefsleuvenonderzoek zijn dermate duidelijk dat de leemten in het onderzoek geen invloed hebben op de waardering en het advies.

De sleuven zijn uitgegraven door een rupskraan (21 ton) onder begeleiding van twee archeologen. De archeologen hebben de sleuven opgeschaafd, sporen en vondsten geregistreerd en gedocumenteerd door middel van foto's, tekeningen en lijsten. Ook de profielen zijn gedocumenteerd. De sporen en sleuven zijn ingemeten door middel van een Total Station en GPS.

Vooraf en na afloop van het onderzoek is beperkt informatie verzameld over het plangebied en de toekomstige ingrepen. Daarbij is onder andere gebruik gemaakt van de CAI (Centrale Archeologische Inventaris), de bodemkaart, de bodemgebruikskaart en de bouwplannen.

3 ***Aard van de bedreiging***

De opdrachtgever is van plan het bestaande rusthuis uit te breiden. Naast nieuwbouw worden ook nutsleidingen gelegd en worden omgevingswerken voorzien (groenzones, parkeerzones). Deze werken zullen eventuele archeologische waarden verstoren.

4 *Bodemkundige, landschappelijke en archeologische gegevens*

4.1 *Bodemkaarten en landschapsvorming*

Op de bodemkaart is het plangebied aangeduid als een matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont.

Het plangebied staat op de bodemgebruikkaart ingekleurd als akkerland.

Afbeelding 1: Bodemkaart in de onmiddellijke omgeving van het plangebied

4.2 *Archeologische gegevens*

Op de CAI (Centrale Archeologische Inventaris van het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed) krijgen we een beeld van gekende archeologische waarden in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.

In de omgeving zijn enkel sites met walgracht bekend (voornamelijk verdwenen sites op basis van cartografisch materiaal). Deze info heeft geen enkele invloed op de archeologische waarde van het plangebied.

Voorafgaand aan dit onderzoek is geen historisch bureauonderzoek uitgevoerd. Uit de consultatie van enkele standaardwerken, gegevens van internet en gesprekken met mensen die de regionale geschiedenis goed kennen is bekend dat Langemark en onmiddellijke omgeving het decor waren van zware gevechten in de Eerste Wereldoorlog.

5 *Het proefsleuvenonderzoek*

5.1 *Sporen, structuren en vondsten*

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd de zone onderzocht in zes proefsleuven (Ps genoemd). De meest noordelijke sleuf, sleuf 1, bevond zich in dermate vochtige omgeving dat de aanleg praktisch onmogelijk was. Het graven van deze sleuf is snel gestaakt.

De gegevens van de bodemkaart konden bevestigd worden. De bodem bleek inderdaad zandleemgrond, al leek de fractie zand wel redelijk hoog. Ongeveer 1,30 m onder het maaiveld werd een uiterste kleilig pakket aangetroffen.

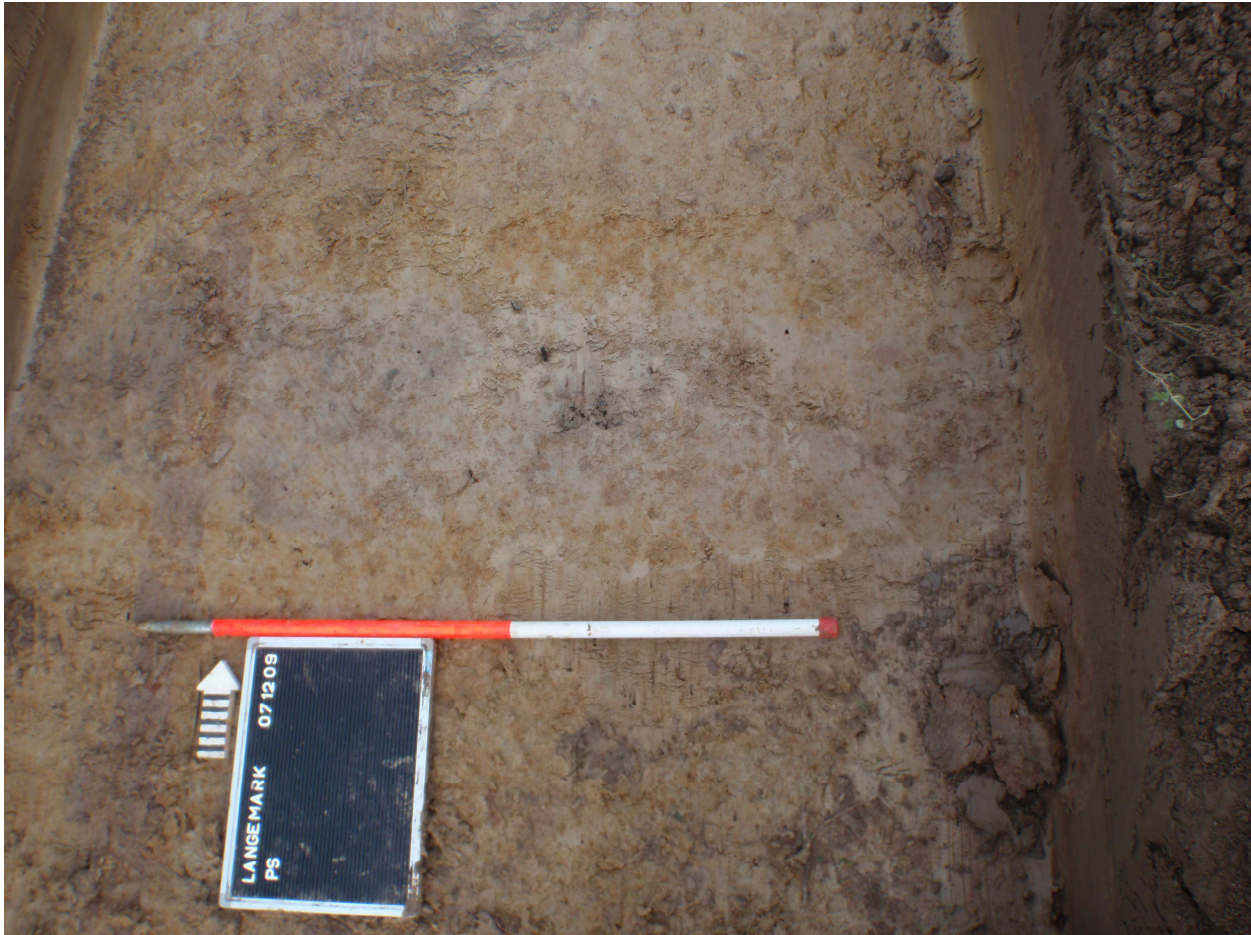
De proefsleuven 1- 5 waren ernstig verstoord door bomkraters uit de Eerste Wereldoorlog. Aangezien deze geen informatie toevoegen bij het onderzoek is na overleg met de intergemeentelijk archeoloog besloten deze niet in te tekenen. Er zijn slechts een beperkt aantal relevante archeologische sporen gevonden tussen de bomkraters.

Ook sleuf 6 was ernstig verstoord, maar door 'recente' verstoringen. Vermoedelijk gaat om grootschalige graafwerken bij de aanleg van het huidige rusthuis. Zo werden in proefsleuf 6 vergraven kleipakketten aangesneden die oorspronkelijk anderhalve meter dieper onder het maaiveld moeten zitten.

Afbeelding 2: westprofiel proefsleuf 3, ter hoogte van spoor 1.

Sporen 1 en 2 verwijzen naar een ondiepe greppel die in proefsleuven 3 en 4 is aangetroffen. De greppel is ongeveer 30 cm breed en is ongeveer 20 cm onder het maaiveld bewaard. In de greppel zijn twee erg kleine verweerde scherfjes aangetroffen die vermoedelijk uit de IJzertijd dateren. De verwerking lijkt vooral door verspoeling van het materiaal. De geringe diepgang van de gevonden greppel lijkt er op te wijzen dat het maaiveld in de IJzertijd op een zelfde hoogte of hoger lag als het huidige maaiveld.

Afbeelding 3: vlakfoto proefsleuf 3 ter hoogte van spoor 1

Spoor 3 is een vermoedelijk langwerpige spoor waarin een aantal voorwerpen zijn teruggevonden. Er zijn onder andere twee sterk verweerde gevulde munitieladingen van een Lewis-gun teruggevonden. De Lewis-gun werd in 1911 ontwikkeld en was in Europa in gebruik bij diverse landen tot in 1945. Ook zijn een tiental niet afgevuurde kogels van een Lee Enfield geweer verzameld. Dit type geweer was in gebruik tussen 1895 en 1956. Er werden vermoedelijk meer dan 17 miljoen geweren vervaardigd, waardoor het één van de meest populaire geweren is uit de geschiedenis. In het spoor bevonden zich ook minimaal twee sterk vergane houten kisten, waarvan geen resten konden worden verzameld. Er werd ook een metalen schep gevonden.

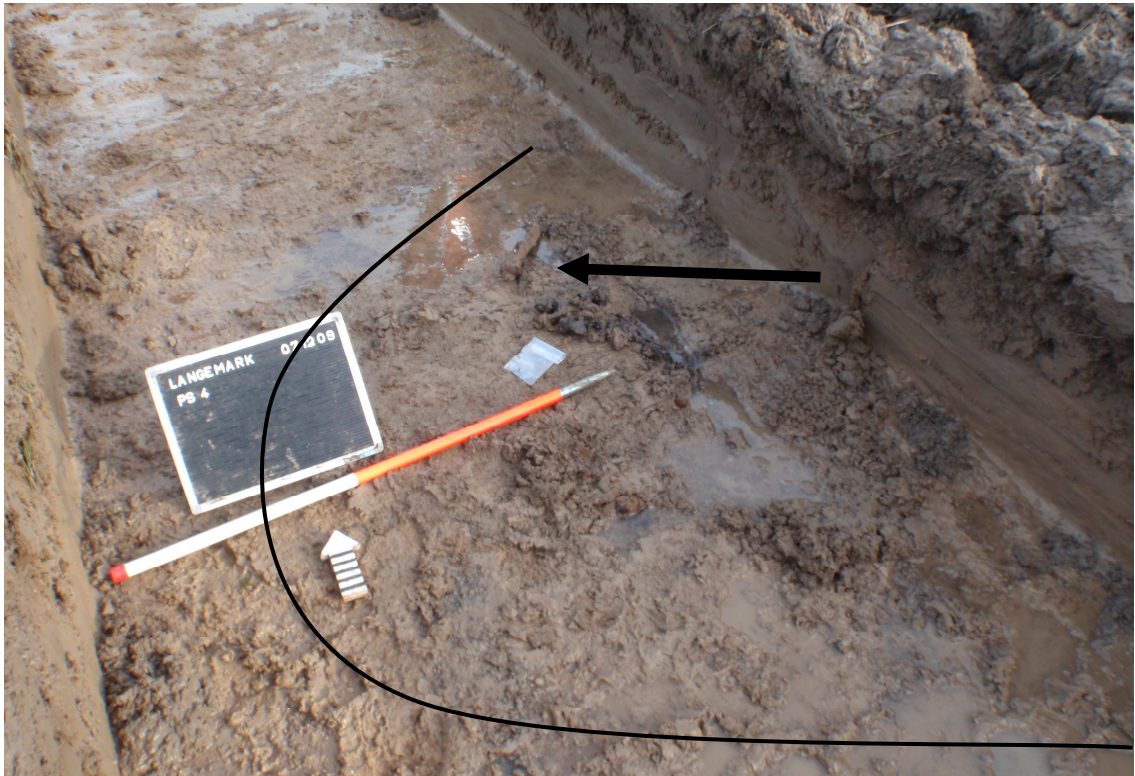
De kans bestaat dat een loopgraaf is aangesneden. Ook is het mogelijk dat na afloop of tijdens de Eerste Wereldoorlog hier een kuil is gegraven waarin overbodig materiaal is gedumpt.

Afbeelding 4: vondsten uit spoor 3

Afbeelding 5: spoor 3 (de pijl duidt op de ligging van de Lewis-ammunitietrommels)

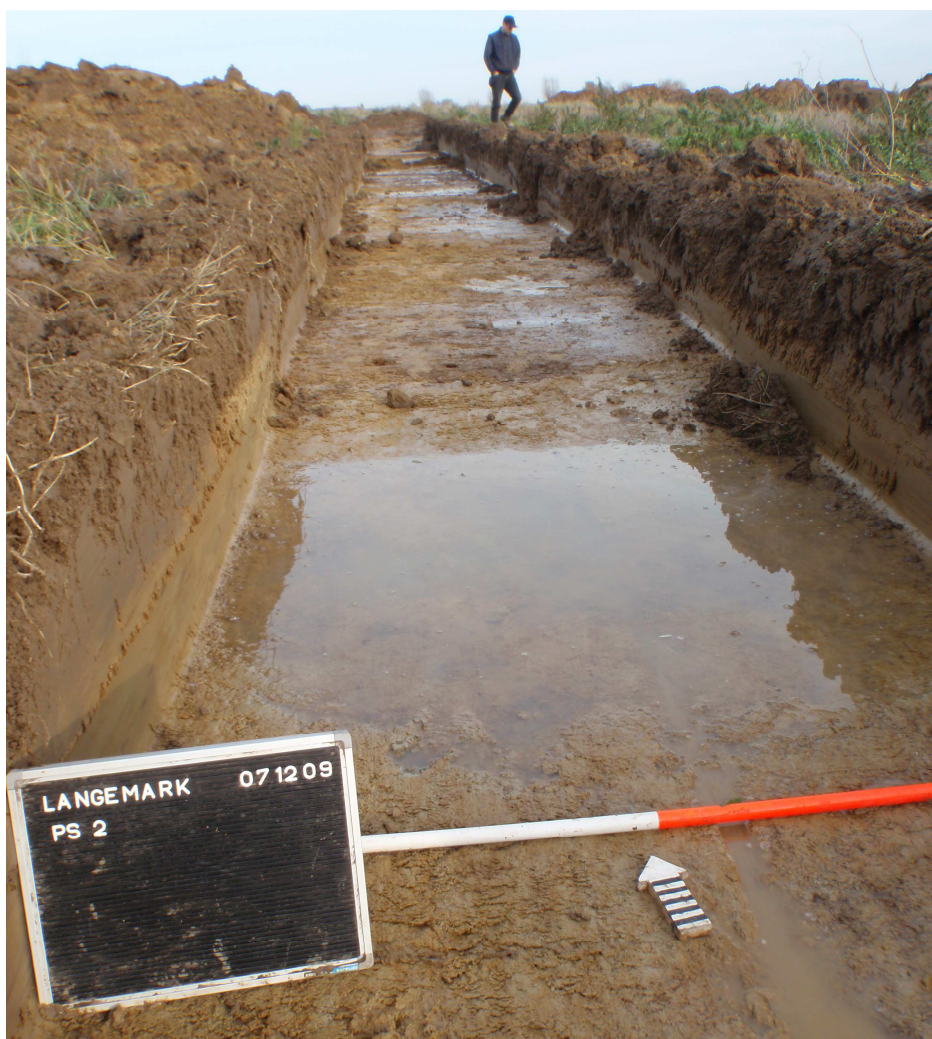
Afbeelding 6: spoor 4; de pijl duidt de locatie aan van de menselijke resten.

Spoor 4 is een cirkelvormig spoor waarin menselijke resten zijn aangetroffen. Het gaat om een scheenbeen en enkele voetbeentjes. Ook zijn twee hakken van schoenen of laarzen gevonden. Het ging vermoedelijk om houten hakken. De hakken waren voorzien van heel veel uitstekende spijkers, vermoedelijk om de grip op de bodem te vergroten. In hetzelfde spoor is ook een metalen P-vormig voorwerp gevonden, misschien een gesp. Soresma interpreteert dit cirkelvormig spoor als een bomkrater. Vermoedelijk is bij de inslag een soldaat omgekomen of ernstig verwond geraakt. Het is ook mogelijk dat de menselijke resten secundair begraven zijn in een bestaande bomkrater. Bij aantreffen van de menselijke resten is de politie verwittigd. De politie heeft de menselijke resten verzameld en meegenomen

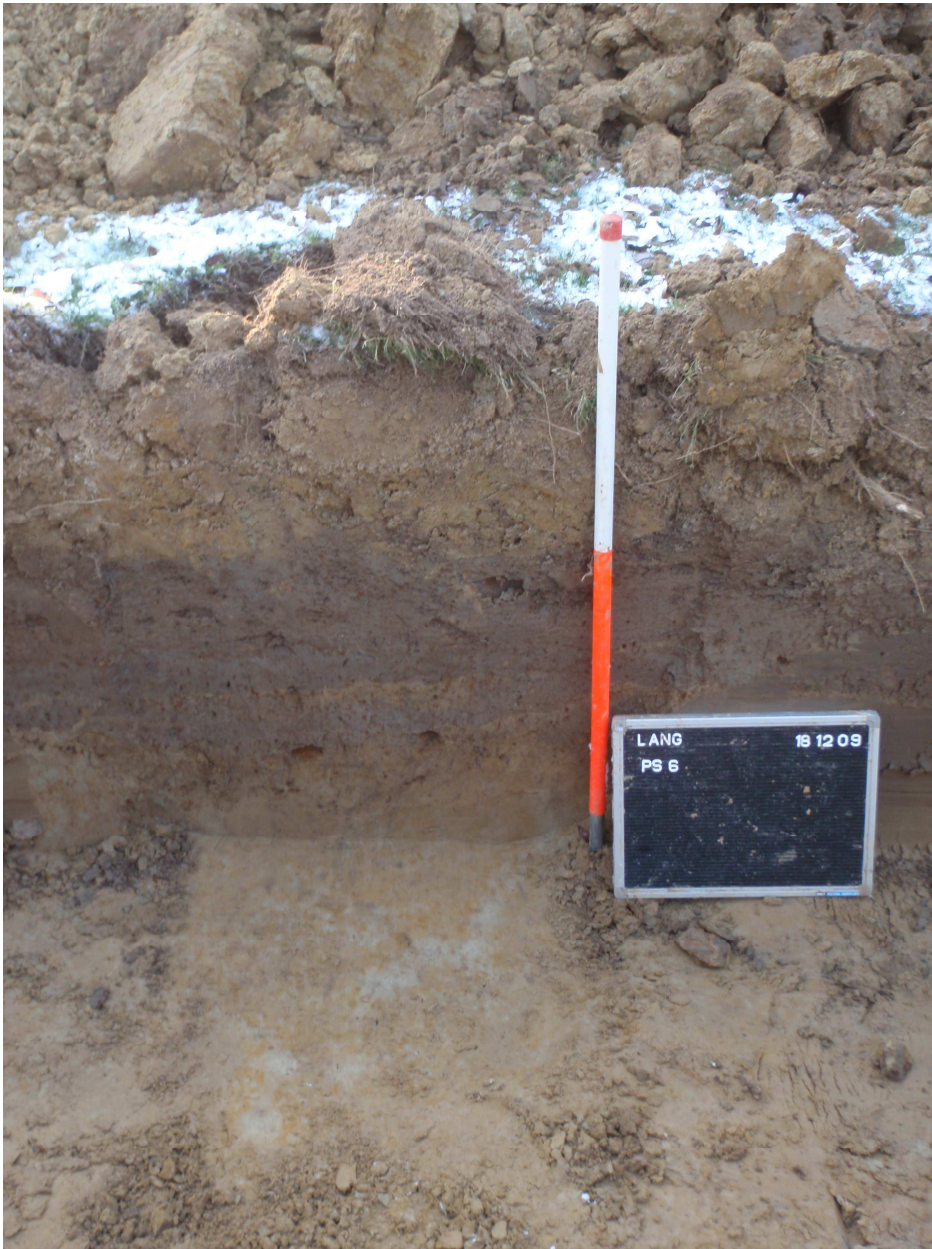
Behalve de beschreven archeologische resten zijn ook twee explosieven gevonden die gevaarlijk leken te zijn. Het gaat om niet-ontpofte obussen. Hoewel het personeel van Soresma niet is opgeleid om deze inschatting te kunnen maken, gaan wij uit van een beperkte eigen ervaring en de ruime ervaring van de aanwezige intergemeentelijke archeoloog. Bij het aantreffen van de explosieven is de politie verwittigd, die op haar beurt DOVO heeft gevraagd de explosieven te komen ruimen.

Afbeelding 7: voorbeeld van een Lewis-gun. Op de foto zijn twee gevulde munitiepatronen te zien.

Afbeelding 8: proefsleuf 2

Afbeelding 9: profiel werkput 6. De ongestoorde bodem bevindt zich op ongeveer 80 cm onder het huidig maaiveld.

6 *Waardering*

Op basis van de hierboven vermelde gegevens van en de resultaten van het proefsleuvenonderzoek is het mogelijk tot een archeologische verwachting te komen voor het hele plangebied.

In het plangebied is een greppel uit de IJzertijd aangesneden. Hoewel de vondst van deze greppel van groot belang is voor de regionale geschiedenis, wordt de waarde ernstig beperkt door de zware verstoringen als gevolg van de Eerste Wereldoorlog. Door de ernstige verstoringen van de oorlogshandelingen uit de Eerste Wereldoorlog is de kans op het aantreffen van andere sporen uit de IJzertijd erg klein. De vondst van verweerd, verspoeld aardewerk doet vermoeden dat zich in de onmiddellijke omgeving een IJzertijd-site bevindt.

De overige gevonden sporen verwijzen allen direct naar de Eerste Wereldoorlog. Zij hebben geen toegevoegde waarde, behalve dan dat zij duiden op de intensiteit van de oorlogshandelingen.

7 **Aanbeveling**

Op basis van het gevoerde proefsleuvenonderzoek raadt Soresma aan dat in het plangebied géén verder archeologisch onderzoek dient te gebeuren.

De kans is groot dat bij graafwerken bij de uitbreiding van het rusthuis nog munitie, menselijke resten en archeologisch waardevolle voorwerpen worden aangetroffen. Los van eventuele risico's die deze vondsten met zich kunnen meebrengen wijzen we de opdrachtgever op de wettelijke plicht om de archeologische vondsten te melden bij het Agentschap Ruimte en Erfgoed en de munitie en menselijke resten te melden bij de politie.

8 Bijlage

- Sporenlijst
- Vondstenlijst
- Kaartmateriaal

spoornummer	werkput	aard	vorm	kleur	textuur	opmerkingen
1	3	greppel	langwerpig	grijsbruin	zandleem	
2	4	greppel	langwerpig	grijsbruin	zandleem	
3	4	greppel	langwerpig	bruin		loopgraaf? Kuil?
4	5	kuil	rond	bruin		bomkrater

vondstnummer	werkput	spoor	inhoud	aantal	opmerkingen
1	3	1	aardewerk	2	IJzertijd?
2	4	3	divers	tientallen	schep, twee munitietrommels, tientallen losse patronen

Algemeen Overzicht

Kaartnummer 1

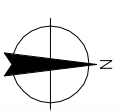
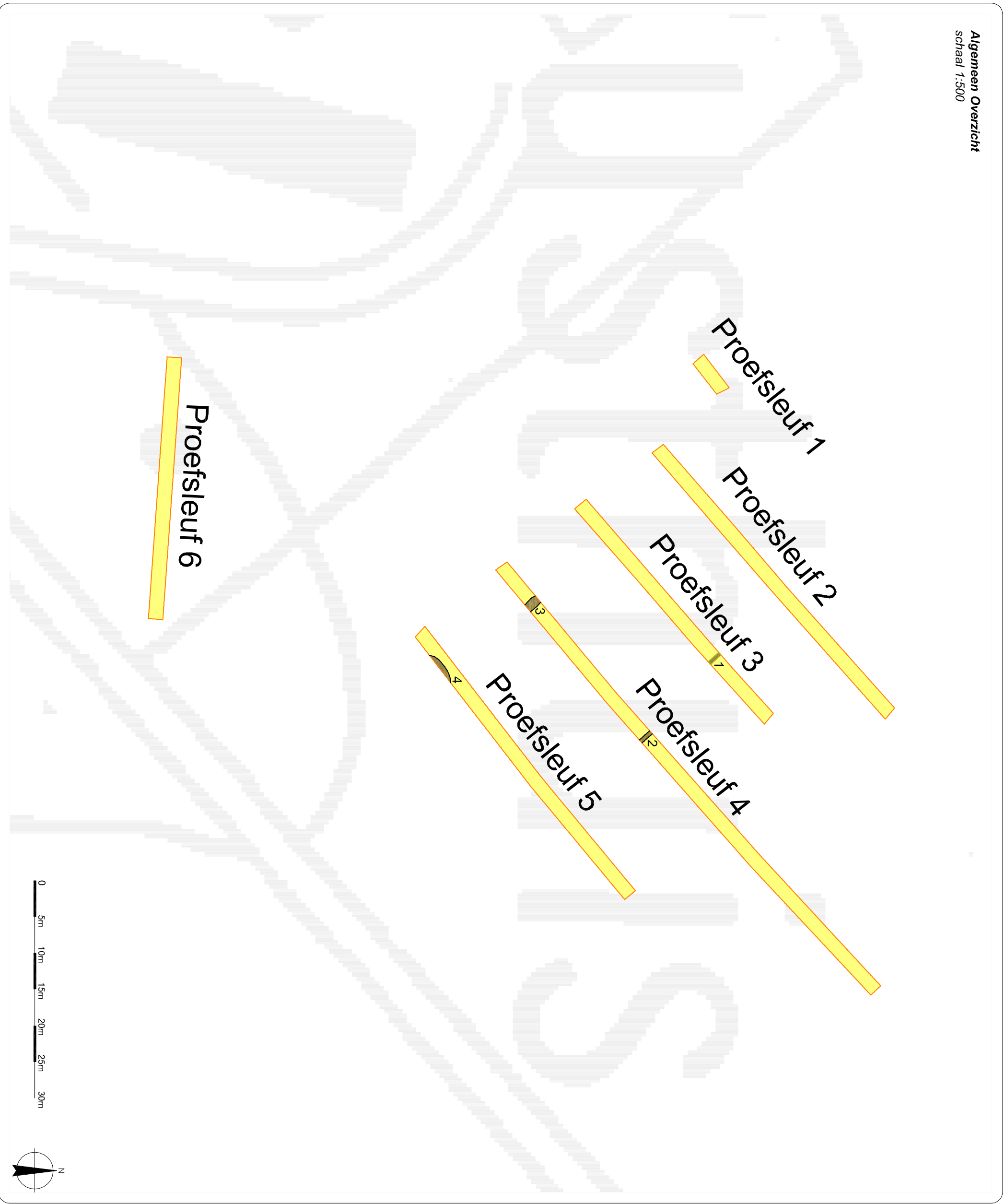
verklaring

 Archeologisch relevant niveau met zware verstoring

 Spoor

 Topografische kaart

verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring
verklaring

schaal 1:500
formaat A3
datum 05-01-2010
doc.nr. d1m/129975.dwg

Proefsleuvenonderzoek Langemark
Poelkapelle
Rusthuis OCMW

Algemeen Overzicht

Kaartnummer 1

verklaring

 Archeologisch relevant niveau met zware verstoring

 Spoor

 Kadasterkaart

- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering
- verandering

schaal 1:1000
 formaat A3
 datum 05-01-2010
 doc.nr. dlm/129975.dwg

